

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunto valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämisperiaatteista

Valmiuslain kokonaisuudistusta valmisteleva työryhmä on pyytänyt lausuntoa valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta. Lausunnossa on mahdollisuus esittää myös näkemyksiä ja huomioita valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa asiassa lausuntonsa ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Huomiomme valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

THL katsoo, että työryhmän muistiossa esitetyt alustavat kahdeksan ehdotusta valmiuslain varautumisvelvollisuuden kehittämiseksi ovat perusteltuja.

Ehdotukset kiinnittävät huomioita siihen, että myös normaaliolojen häiriötilanteita koskeva varautumisvelvollisuus on tarpeen. THL pitää ehdotusta erittäin kannatettavana. Työryhmän muistiossa huomioidaan laajasti koronapandemiaan liittyviä selvityksiä valmiudesta ja varautumisesta. Tehdyt selvitykset ja tutkimustulokset antavat tietopohjaa valmiuslain varautumisvelvoitteen tarkastelun tueksi, mutta kokonaistarkastelussa on huomioitava, että pandemia on vain yksi mahdollinen yhteiskunnan ydintoimintoja uhkaava tilanne.

Työryhmä ehdottaa varautumisvelvollisuuden soveltamisalan laajentamista ja valmiussuunnittelua koskevan säätelyn tarkentamista. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiudesta ja varautumisesta säädetään mm. järjestämislain (612/2021) 7 luvussa sekä valtioneuvoston asetuksessa hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin (308/2023). Asetuksessa kuvataan mm. vaatimuksia valmiussuunnitelman sisällöstä sekä yksityisten palvelutuottajien ohjauksesta, kun järjestämisvastuussa oleva hyvinvointialue hankkii palveluita. Järjestämislain ja sitä täydentävän asetuksen tarkkuudella oleva säätely tukee toimialakohtaista valmiutta ja varautumista, mutta yleisellä tasolla vastaava säätely ei ole tarkoituksenmukaista.

Valmiuslain varautumisvelvollisuuden laajentaminen julkisia hallintotehtäviä hoitaviin yhteisöihin, ainakin siltä osin kuin kyse on julkisten hallintotehtävien hoitamista varten lailla perustetuista tai niitä hoitamaan velvoitetuista toimijoista, on oleellisen tärkeää, sillä toimintoja julkisesta hallinnosta on yksityistetty ja kehitys jatkuu. Julkishallinnon sisällä palveluja tuottavien ja niitä hankkivien organisaatioiden varautumisen velvoitteet olisi hyvä saada yhteensovittettua nykyistä tehokkaammin.

Muistiossa todetaan, että haastatteluissa on tunnistettu kansainvälisen varautumiseen liittyvän yhteisen toiminnan merkitys. Varautumisvelvoitteen osalta voi olla hyödyksi tarkastella mm. EU:n pelastuspalvelumekanismien roolia suhteessa kansalliseen varautumiseen. NATO:n siviilivalmiuden tavoitteet ja kriisinsietokyvyn perusvaatimukset on huomioitu muistiossa ja ne on hyvä huomioida varautumisvelvollisuuden kehittämistyössä.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

THL toistaa aiemmin esittämänsä valmiuslain uudistukseen liittyvät näkökohdat. Valmiuslain uudistuksen yhteydessä tulisi pohtia, millaisiin uhkiin vastaamiseen sitä on tarkoitettu hyödynnettäväksi sekä miten keskittyä valmiuslain käytön perusteisiin ja niistä kertomiseen kansalaisille.

THL katsoo lisäksi, että pääministeri Orpon hallitusohjelmaan sisältyvä laaja ulkopuolinen koronakriisin opetuksen tutkimushankkeen, joka toteutetaan valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan hankkeena, tulokset tulisi pyrkiä huomioimaan valmiuslain kehittämisessä.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

THL esittää lisäksi seuraavien kohtien huomioimista valmiuslakia kehitettäessä:

- Tiedonsaantioikeutta tulee voida tarkistaa häiriötilanteen tarpeiden mukaan tietolähteiden ja tiedonkeruumenetelmien osalta. Yhteiskunnan päätöksenteon tueksi tarvittu tilannekuvan muodostaminen voi edellyttää vaihtoehtoisten tietolähteiden käyttöä, tiedon yhdistämistä ja tiedonjakamista viranomaisten kesken normaalioloja poikkeavalla tavalla.

- Pandemian oppien perusteella THL näkee, että ensisijaista on kehittää (sektorikohtaista) normaaliaikojen lainsäädäntöä niin, että se mahdollistaa oikeasuhtaisen ja välttämättömän reagoimisen myös ennakoitavissa oleviin poikkeuksellisiin tilanteisiin (kuten vakaviin epidemioihin ja pandemioihin). Tämä ei luonnollisesti poista tarvetta valmiuslaille, mutta toivottavasti rajaa niitä tilanteita, joissa sitä tarvitsee käyttää.

Kiviranta Hannu
Terveyden ja hyvinvoinninlaitos/Terveysturvaajat